

*Karol Ryszkowski*¹

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska

e-mail: ryszkowskikarol@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2744-3533

**KWESTIA CHARAKTERU ODPOWIEDZIALNOŚCI
ODSZKODOWAWCZEJ NOTARIUSZA W ZAKRESIE
ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ ZA SZKODY
WYRZĄDZONE PRZY WYKONYWANIU CZYNNOŚCI**

**THE ISSUE OF THE NATURE OF THE NOTARY'S LIABILITY
FOR DAMAGES IN THE SCOPE OF CIVIL LIABILITY FOR
DAMAGES CAUSED IN THE COURSE OF PERFORMING THE
NOTARIAL ACTIVITIES**

Abstract

A notary, as a person who performs activities that play a huge role in legal transactions and produce extremely significant effects, is obliged to act in accordance with the law and behave with dignity – both in private and public life. The notary is responsible for the breach of these rules. As a rule, the following types of liability are mentioned: civil, criminal, disciplinary, and tax. Based on Art. 19a of the Law on Notaries, a notary public is subject to compulsory third-party liability insurance for damages caused while

¹ Publikacja została dofinansowana ze środków subwencji przyznanej Uniwersytetowi Ekonomicznemu w Krakowie. The publication was co-financed by the subsidy granted the Cracow University of Economics.

performing notarial activities. There are doubts about the nature of the civil liability of a notary and its scope. This article aims to provide a clear answer on this matter.

KEYWORDS

real estate law, notarial law, contract law, liability

SŁOWA KLUCZOWE

prawo nieruchomości, prawo o notariacie, prawo umów, odpowiedzialność cywilna

1. WSTĘP

Na podstawie art. 2 § 1 w związku z art. 1 § 1 ustawy – Prawo o notariacie² notariusz w zakresie swoich uprawnień do dokonywania czynności notarialnych działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym³.

Abstrahując od konkretnego określenia statusu prawnego notariusza, należy wskazać, że notariusz jako osoba dokonująca czynności odgrywających ogromną rolę w obrocie prawnym oraz rodzących niezwykle doniosłe skutki jest zobowiązany postępować zgodnie z przepisami prawa oraz zachowywać się godnie, zarówno w życiu prywatnym, jak i publicznym. Za naruszenie tych zasad notariusz ponosi odpowiedzialność. Z reguły wymienia się odpowiedzialność: cywilną, karną, dyscyplinarną oraz podatkową⁴.

Odpowiedzialność odszkodowawcza notariusza w zakresie odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności została uregulowana w trzech przepisach ustawy – Prawo o notariacie.

Zgodnie z art. 49 pr. not.: „Notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnych na zasadach określonych

² Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799), dalej: pr. not.

³ Kwestia statusu prawnego notariusza jest sporna w doktrynie i orzecznictwie. Szerzej: A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, t. 1, *Ustrój notariatu*, Warszawa 2016, komentarz do art. 2; P.A. Błajer, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 2; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2003 r., K 49/01, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A” 2003, nr 9, poz. 101.

⁴ M. Kozłowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy*, LEX/el. nr 130969.

w Kodeksie cywilnym, z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności”.

Do tego przepisu odwołuje się art. 22a § 4 pr. not., który wskazuje, że to notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przez aplikanta notarialnego przy wykonywaniu przez tego aplikanta czynności notarialnych, o których mowa w art. 22a § 1 pr. not. Zgodnie z tym przepisem: „Notariusz może upoważnić aplikanta notarialnego objętego jego patronatem do wykonywania czynności notarialnych określonych w art. 79 pkt 2, 4, 7 i 8, jeżeli aplikant odbył co najmniej 2 lata i 6 miesięcy aplikacji oraz uzyskał pozytywny wynik z kolokwium, o którym mowa w art. 71 § 12”. Tym samym rozciąga się na notariusza odpowiedzialność za aplikanta działającego za notariusza na podstawie upoważnienia wydanego w trybie art. 22a § 1 pr. not. (*nulla poena sine lege*). Takie rozwiązanie ma stanowić swoistą gwarancję w przypadku sporządzenia przez aplikanta notarialnego (spełniającego hipotezę art. 22a § 1 pr. not.) czynności, która w przypadku sporządzenia jej osobiście przez notariusza skutkowałaby jego odpowiedzialnością na podstawie art. 49 pr. not.

Na podstawie art. 19a pr. not. notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności notarialnych.

2. ZAWARCIE UMOWY OBOWIĄZKOWEGO UBEZPIECZENIA ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ ZA SZKODY WYRZĄDZONE PRZY WYKONYWANIU CZYNNOŚCI PRZEZ NOTARIUSZA

Należy podkreślić, że naruszenie art. 19a pr. not. samo w sobie jest deliktem dyscyplinarnym i naraża notariusza na odpowiedzialność dyscyplinarną⁵. Na podstawie art. 19c pr. not. rada izby notarialnej, właściwej ze względu na siedzibę kancelarii notarialnej, jest obowiązana do przeprowadzania kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia przez notariusza, natomiast na podstawie art. 19d pr. not. Minister Sprawiedliwości nadzoruje wykonywanie przez rady izb notarialnych zadań określonych w art. 19c pr. not.

Odnosnie do celu umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej z art. 19a pr. not. wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 września 2009 r.⁶, w którym wskazał, że: „Zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności, o których mowa w art. 1 § 1 ustawy z 1991 r. – Prawo o notariacie,

⁵ M. Król, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 19d.

⁶ I CSK 60/09, LEX nr 528144.

jest zgodnie z art. 19a tej ustawy obowiązkiem notariusza. Celem umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, której istotę określają przepisy art. 822 § 1–4 k.c. jest – z jednej strony – udzielenie ochrony ubezpieczeniowej odpowiedzialnemu za szkodę przez przejęcie przez ubezpieczyciela ciężaru negatywnych konsekwencji majątkowych wyrządzonej szkody, spoczywających bezpośrednio na jej sprawcy i będących skutkiem ponoszenia przez odpowiedzialności cywilnej za tę szkodę oraz – z drugiej strony – wzmocnienie ochrony interesów osoby trzeciej, poszkodowanej w wyniku wypadku ubezpieczeniowego”. Jednocześnie Sąd Najwyższy wskazał, zgodnie z brzmieniem hipotezy art. 49 pr. not., że zawarcie umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności dotyczy jedynie czynności notarialnych, tj. tych, o których mowa w art. 1 § 1 pr. not., a nie innych kwestii, na przykład wymienionej przez ten sąd funkcji notariusza jako płatnika opłat sądowych. Za tak przyjętym zakresem przemawia wykładnia językowa art. 49 pr. not.

Można wskazać na różnicę w zakresie charakteru odpowiedzialności notariusza za wykonywane czynności notarialne (objęte umową obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej) oraz za pozostałe kwestie związane z wykonywaniem przez niego zawodu. Dystynkcja ta jest bezpośrednio związana z rodzajem ponoszonej przez notariusza odpowiedzialności, co rzutuje na cały obrót, w tym na stosunki między notariuszem a stronami postępowania notarialnego oraz osobami trzecimi.

3. CHARAKTER ODPOWIEDZIALNOŚCI ODSZKODOWAWCZEJ NOTARIUSZA W ZAKRESIE ODPOWIEDZIALNOŚCI CYWILNEJ ZA SZKODY WYRZĄDZONE PRZY WYKONYWANIU CZYNNOŚCI

Rafał Bernat w zakresie odpowiedzialności notariusza za czynności notarialne wskazał, że: „Zasadniczo można by rozpatrywać odpowiedzialność deliktową i kontraktową. Ponieważ jednak prawie zawsze notariusz nie jest stroną umowy wraz z uczestnikiem czynności (wyjątek umowa o wynagrodzenie notariusza), to przyjąć należy, że właściwym rodzajem odpowiedzialności będzie ta wynikająca z deliktu”⁷.

Podobnie Aleksander Oleszko, który twierdził, że: „analiza charakteru i możliwości zawarcia umowy o dokonanie czynności notarialnej, która stanowiłaby podstawę do konstruowania odpowiedzialności kontraktowej notariusza za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnej, na gruncie art. 49

⁷ R. Bernat, *Odmowa dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem podatkowym*, „Forum Prawnicze” 2015, nr 4(30), s. 87.

ustawy nie daje podstaw do przyjęcia, że taka umowa zostaje zawarta. Brak zatem uzasadnionych przesłanek do przypisywania notariuszowi odpowiedzialności odszkodowawczej *ex contractu* na podstawie art. 49 ustawy w zw. z art. 471 i n. k.c.”⁸.

Z poglądem Aleksandra Oleszki zbieżne jest zapatrywanie Sądu Najwyższego wskazane w wyroku z dnia 9 maja 2008 r.⁹, zgodnie z którym: „Wprawdzie w stosunku pomiędzy notariuszem a jego klientem występują elementy umowy (wybór konkretnej kancelarii notarialnej czy wręcz konkretnego notariusza, określenie wysokości opłaty), jednak obowiązek sporządzenia czynności notarialnej wynika z ustawy (art. 91 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 22, poz. 91 ze zm.)) i notariusz nie może odmówić np. sporządzenia aktu notarialnego, chyba że pozostawałoby to w sprzeczności z prawem (art. 81 Prawa o notariacie)”. Kwestia dotycząca charakteru stosunku prawnego łączącego notariusza z klientem jest sporna, jednakże zgodnie z dominującym stanowiskiem nie jest to umowa w klasycznym rozumieniu tego pojęcia. Skoro nie można notariuszowi przypisać odpowiedzialności kontraktowej za dokonywane czynności notarialne, to *a contrario* należy przypisać mu odpowiedzialność deliktową.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego jednomyślnie¹⁰ wskazuje na deliktowy charakter odpowiedzialności notariusza za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności. Między innymi Sąd Najwyższy w wyżej powołanym wyroku z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 366/07, orzekł, że: „Za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnej notariusz ponosi odpowiedzialność deliktową”, a w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CK 271/02, wskazała na nieadekwatność kontraktowej odpowiedzialności notariusza za czynności notarialne, gdyż: „Podstawowe obowiązki notariusza zarówno wobec klientów, stron czynności notarialnej, jak i wobec osób trzecich wypływają zatem nie z umowy zawartej z klientem, lecz wprost z zasad porządku prawnego i mają swoje źródło w ustawach. Uznać więc trzeba, że jego odpowiedzialność zarówno wobec klientów, jak i wobec osób trzecich za wyrządzoną im szkodę przy wykonywaniu czynności notarialnych, opiera się na art. 415 k.c. Przy takiej podstawie odpowiedzialności, notariusz odpowiada wobec klientów także wówczas, gdy sporządził umowę zgodnie z ich życzeniem, choć w świetle art. 81 ustawy o notariacie powinien był odmówić jej sporządzenia, jako sprzecznej z prawem. Przyjęcie kon-

⁸ A. Oleszko, *Podstawy i przesłanki odpowiedzialności cywilnej notariusza*, „Rejent” 1991, nr 7–8, s. 33.

⁹ III CSK 366/07, LEX nr 424389.

¹⁰ Za deliktowym charakterem odpowiedzialności notariusza za czynności notarialne por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 czerwca 2002 r., III CKN 694/00, LEX nr 79845; z dnia 5 lutego 2004 r., III CK 271/02, LEX nr 602711; uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 1 czerwca 2007 r., III CZP 38/07, LEX nr 259715; z dnia 18 grudnia 2013 r., III CZP 82/13, LEX nr 1523411; a także wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 366/07; z dnia 27 kwietnia 2016 r., II CSK 518/15, LEX nr 2051476; z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CSK 104/17, LEX nr 2340597; z dnia 22 marca 2019 r., I CSK 89/18, LEX nr 2639466.

traktowej odpowiedzialności notariusza, mogłoby w takiej sytuacji prowadzić do znacznego ograniczenia, a nawet wyłączenia odpowiedzialności notariusza wobec stron czynności, co nie znajduje uzasadnienia w ustawie”. Konsekwencje przyjęcia kontraktowej odpowiedzialności notariusza za czynności notarialne są zatem nie do zaakceptowania w obrocie.

Romuald Szytk podkreśla zaostrożenie odpowiedzialności notariusza przy dokonywaniu czynności notarialnej (konkretnie – odmowy jej dokonania) obowiązkiem zachowania szczególnej staranności¹¹, co wynika wprost z brzmienia art. 49 pr. not. Wskazuje też na szczególną rolę notariusza jako gwaranta obrotu¹². Należy zaznaczyć, że kwestia szczególnej roli notariusza często jest podkreślona w orzecznictwie Sądu Najwyższego w przedmiotowej materii.

Odnośnie do roli notariusza warto jeszcze raz przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CK 271/02, w którym Sąd także, jak było wskazane wyżej, wskazał na deliktową odpowiedzialność notariusza za czynności notarialne, orzekając, że: „Podstawą określonej w art. 49 ustawy o notariacie odpowiedzialności notariusza zarówno wobec jego klientów jak i wobec osób trzecich jest przepis art. 415 k.c. a zatem jest to odpowiedzialność deliktowa (...). Pogląd ten należy podzielić. Zgodnie z art. 2 ustawy o notariacie, notariusz jest osobą zaufania publicznego, gwarantem wiarygodności i prawidłowości dokonywanych przez niego czynności i uczestnikiem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, bowiem jak wskazał Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 29 maja 1990 r. (OSNCAP 1990/12/150), w ramach zakreślonych powyższą ustawą, notariusz sprawuje jurysdykcję prewencyjną, oddziałując na zainteresowanych kontrahentów tak, aby swoje stosunki prawne ukształtowali zgodnie z prawem i zasadami współżycia społecznego. Przy wykonywaniu swojego zawodu notariusz jest zobowiązany do zachowania całkowitej neutralności, powinien jednako dbać o interesy wszystkich stron czynności notarialnej, a także o interesy osób trzecich, a jeśliby akt notarialny miał być sporządzony z naruszeniem prawa, notariusz zgodnie z art. 81 ustawy ma obowiązek odmówić jego sporządzenia”.

Kwestia interpretacji powyższego passusu zawartego w art. 49 pr. not. jest jednak sporna w doktrynie. Marek K. Kolasiński, opowiadając się za odpowiedzialnością deliktową notariusza za czynności notarialne, utożsamia wymóg zachowania szczególnej staranności z odpowiedzialnością na zasadzie ryzyka¹³, która może występować zarówno w przypadku odpowiedzialności deliktowej, jak i kontraktowej¹⁴. Autor ten opowiada się za niedopuszczalnością stosowania

¹¹ R. Szytk, *Odmowa dokonania czynności notarialnej*, „Rejent” 1991, nr 3, s. 87.

¹² *Ibidem*, s. 88.

¹³ M.K. Kolasiński, *Notariusz ma obowiązek odmówić dokonania czynności sprzecznej z zasadami współżycia społecznego; notariusz jest przedsiębiorcą. Glosa do uchwały SN z dnia 18 grudnia 2013 r., III CZP 82/13*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 3, s. 138.

¹⁴ M. Celichowski, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 49.

odpowiedzialności na zasadzie ryzyka na podstawie art. 49 pr. not., wskazując na pogląd Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej¹⁵, zgodnie z którym „odpowiedzialność na zasadzie ryzyka wydaje się nie do przyjęcia, jeśli chodzi o tzw. wolne zawody”¹⁶. Marek K. Kolasiński popiera też zapatrywanie Małgorzaty Florczak, że szczególna staranność, o której mowa w art. 49 pr. not.¹⁷, to „jedna z odmian staranności zawodowej. Nie oznacza to podwyższenia stopnia tej staranności, a jedynie dostosowanie do określonej czynności (...). Różni się ona od staranności laika nie stopniem pilności, lecz odmiennością obiektywnego modelu, jakim ją mierzymy. Jest ona starannością ogólnie wymaganą, czyli przeciętną. Przeciętność ta jest jednak odmienna od zwykłej, gdyż jest to przeciętność wymagana od specjalisty, jakim na pewno jest notariusz”¹⁸.

Jak wskazał Maciej Celichowski: „uważa się, że odpowiedzialność na podstawie słuszności lub ryzyka musi wynikać z przepisu prawa. Ponieważ przepis art. 49 PrNot nie przewiduje odpowiedzialności notariusza ani na zasadzie słuszności, ani na zasadzie ryzyka, należy przyjąć, że jest ona oparta na zasadzie winy”¹⁹.

Również o odpowiedzialności notariusza na zasadzie winy orzekł Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 grudnia 2013 r., III CZP 82/13, w której wskazał, że: „Trafnie zauważa się, że obowiązek zachowania przez notariusza należytej staranności nie może być utożsamiany z obowiązkiem przeprowadzenia prawidłowej wykładni, jeśli ma stać za nim taki sposób wykładni, który następnie zostanie zaaprobowany przez sąd. Należy jednak pamiętać, że w odróżnieniu od odpowiedzialności Skarbu Państwa za tzw. bezprawie sądowe, odpowiedzialność notariusza jest oparta na zasadzie winy”.

Należałoby się zastanowić, czy sam zwrot: „z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności”, nie stanowi podstawy do odpowiedzialności notariusza na zasadzie ryzyka. Biorąc pod uwagę założenie racjonalności ustawodawcy oraz wykładnię celowościową, nie można przyjąć, że zawarty w art. 49 pr. not. zwrot: „z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności”, jest normą pustą, lecz ma pełnić pewną funkcję. Tym samym nie można tego zwrotu kwalifikować jako pewnego ozdobnika.

Charakter tego zwrotu wskazuje na zaostrenie odpowiedzialności notariusza, jednak skoro nie można kwalifikować ponoszonej przez notariusza odpowiedzialności deliktowej jako odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, a tym bardziej

¹⁵ M.K. Kolasiński, *Notariusz...*, s. 138.

¹⁶ B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Nowe tendencje w zakresie cywilnej odpowiedzialności zawodowej*, (w:) A. Mączyński (red.), *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994, s. 192.

¹⁷ M.K. Kolasiński, *Notariusz...*, s. 138.

¹⁸ M. Florczak, *Odpowiedzialność cywilna notariusza*, „Rejent” 1995, nr 4, s. 131.

¹⁹ M. Celichowski, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu...*, komentarz do art. 49.

słuszności (skoro ustawodawca nie wskazał tego w przepisach, jak np. w przypadku art. 417² k.c.), to jest to odpowiedzialność ponoszona na zasadzie winy, która może mieć różne postaci.

Odnosnie do odpowiedzialności na zasadzie winy należy wskazać, że nie jest ona jednorodna. Część przedstawicieli doktryny posługuje się koncepcjami karnistycznymi. Zdaniem Macieja Celichowskiego: „W przypadku winy rozróżniamy winę umyślną i nieumyślną, a w przypadku tej ostatniej lekkomyślność i niedbalstwo. Z lekkomyślnością mamy do czynienia, gdy sprawca przewiduje możliwość powstania szkody spowodowanej swoim zachowaniem, lecz bezpodstawnie uważa, że szkoda nie powstanie. Z nieumyślnością będziemy mieć do czynienia, gdy sprawca powoduje szkodę, nie zachowując w swym zachowaniu należytej staranności”²⁰.

Część autorów z kolei nawiązuje do prawa rzymskiego. Jak wskazuje Fryderyk Zoll, nie jest takie proste przeniesienie do prawa cywilnego koncepcji karnistycznych, m.in. takich kategorii pojęciowych, jak: umyślność, lekkomyślność czy niedbalstwo²¹. Wina, wzorem prawa rzymskiego, może być stopniowana (*dolus, culpa lata, culpa levis* oraz *culpa levissima*)²².

Jak widać z powyższych podziałów winy, dają one pole do zastosowania spornego passusu z art. 49 pr. not. Tak też stało się w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2002 r., III CKN 694/00, w którym sąd połączył kwestie szczególnej staranności oraz odpowiedzialności deliktowej notariusza za czynności notarialne na zasadzie winy, przy jednoczesnym wskazaniu rodzaju winy, przy którym notariusz ponosi odpowiedzialność. Sąd wskazał, że: „Notariusz ponosi odpowiedzialność *ex delicto* za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu przez niego czynności notarialnej, zatem odpowiedzialność notariusza zarówno w stosunku do jego klienta, jak i osób trzecich, znajduje podstawę prawną w art. 415 k.c. (...) podstawowe obowiązki notariusza wypływają wprost z zasad porządku prawnego i wiążą go w jednakowej mierze zarówno względem jego klienta, jak i osoby trzeciej. Ustawa zobowiązuje notariusza do zachowania przy wykonywaniu tych obowiązków szczególnej staranności (art. 49 pr.not.). Naruszenie ich musi być wprawdzie zawinione (art. 415 k.c.), jednakże – zważywszy na abstrakcyjną ocenę niedbalstwa (art. 355 § 1 k.c.) oraz zawodowy charakter działalności notariusza (art. 355 § 2 k.c.) – sam fakt ich naruszenia przesądza z reguły o winie, co najmniej w postaci niedbalstwa”.

W podobnym tonie wypowiada się Maciej Celichowski, który wskazał, że: „Artykuł 49 PrNot wskazuje, że notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnych «z uwzględnieniem

²⁰ *Ibidem*.

²¹ F. Zoll, *Wykonanie i skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań*, (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018, s. 1160.

²² *Ibidem*, s. 1164.

szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności». Co za tym idzie – należy uznać, że jest to odpowiedzialność sięgająca nie tylko winy umyślnej (co jest bezdyskusyjne i nie wymaga dalszego komentarza) i lekkomyślności, lecz także niedbalstwa. Przy czym wina w postaci niedbalstwa może być notariuszowi przypisana wtedy, gdy nie dochowa przeciętnej staranności wymaganej od notariusza w sytuacji, która doprowadziła do szkody, ustalonej z uwzględnieniem wymogu posiadania wiedzy w zakresie prawa znajdującego w danej sytuacji zastosowanie oraz podjęcia czynności podejmowanych zwykle przez przeciętne go notariusza w takiej sytuacji²³. Wypowiedź ta może nasuwać koncepcję odpowiedzialności notariusza za czynności notarialne maksymalnie na zasadzie *culpa lata*, a więc z wykluczeniem *culpa levis* oraz *culpa levissima*.

W tej materii także wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CSK 104/17, orzekając, że: „w ramach odpowiedzialności przewidzianej w art. 415 k.c. w związku z art. 49 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Pr.not. wystarczająca jest najlżejsza wina (*culpa levissima*) i nie ma podstaw, by twierdzić (...), że o niedbalstwie notariusza można mówić tylko wtedy, gdy dopuścił się naruszenia obowiązków o charakterze podstawowym. Obowiązek dochowania staranności nie może być też ograniczony do podejmowania działań wprost w przepisach przewidzianych i nie ma to nic wspólnego z odpowiedzialnością absolutną”. Tym samym Sąd Najwyższy opowiedział się za deliktową odpowiedzialnością notariusza odnośnie do czynności notarialnych, która zostaje spełniona już w przypadku popełnienia przez notariusza najlżejszego stopnia winy nieumyślnej, tj. *culpa levissima*.

Powyższe zapatrywanie jest zgodne z poglądem powszechnie akceptowanym w doktrynie. Jak wskazują Bogusław Lackoroński oraz Michał Raczkowski: „dla ustalenia odpowiedzialności na podstawie art. 415 KC wystarczy wykazanie najlżejszego stopnia nieumyślności (*culpa levissima*; por. *Longchamps de Bérier*, *Zobowiązania*, 1939, s. 232 oraz 235; *Domański*, *Instytucje. Część ogólna*, s. 605; *F. Zoll*, *Zobowiązania*, s. 130–131; tak wyraźnie: *Z. Masłowski*, w: *Resich*, *Komentarz*, 1972, t. II, s. 983; *M. Nesterowicz*, w: *Winiarz*, *Komentarz*, 1989, t. I, s. 394; *Z. Banaszczyk*, w: *Pietrzykowski*, *Komentarz*, 2015, t. I, art. 415, Nb 34)²⁴. Dlatego należy wskazać, że powyższe podziały nie mają większego znaczenia z perspektywy zasad odpowiedzialności deliktowej, ponieważ każdy – nawet najmniejszy – stopień winy (jak *culpa levissima*) uzasadnia nałożenie na sprawcę szkody obowiązku jej naprawienia²⁵.

Jednakże wyrok z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CSK 104/17, nie jest pozbawiony znaczenia, ponieważ staranność niekiedy bywa rozumiana jako staranność

²³ M. Celichowski, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu...*, komentarz do art. 49.

²⁴ B. Lackoroński, M. Raczkowski, (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, seria „Osajda”, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 415.

²⁵ I. Długoszewska-Kruk, (w:) M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 415.

ogólnie wymagana w stosunkach danego rodzaju, nieobejmująca zatem staranności najwyższej²⁶. Dobrze więc, że Sąd Najwyższy wypowiedział się w tej kwestii.

Biorąc pod uwagę racjonalność ustawodawcy oraz wykładnię celowościową art. 49 pr. not., a także bardzo istotną rolę notariusza w obrocie i jego status, należy się przychylić do stanowiska Sądu Najwyższego zawartego w wyroku IV CSK 104/17.

4. UWAGI KOŃCOWE

Należy zgodzić się z wnioskami, które zostały zaprezentowane na podstawie jednolitej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego w zakresie charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej notariusza za czynności notarialne. W orzecznictwie została podkreślona szczególna rola notariusza jako „strażnika”, który gwarantuje zgodność obrotu cywilnoprawnego z przepisami prawa oraz związaną z nią odpowiedzialność, ze względu na postrzeganie w społeczeństwie formy aktu notarialnego jako gwarancji pewności obrotu prawnego, pewności ukształtowanego prawa oraz jego stabilności. Notariusz – jako osoba zaufania publicznego – jest zobowiązany do szczególnej staranności przy sporządzaniu aktów notarialnych, ma zapewniać bezpieczeństwo obrotu prawnego oraz zabezpieczać go przed wadliwymi czynnościami, a ponadto czuwać nad tym, by nie zostały zagrożone interesy nie tylko stron, lecz także innych osób, dla których sporządzany akt będzie wywoływał skutki prawne. W orzecznictwie prezentowane jest ugruntowane stanowisko, zgodnie z którym odpowiedzialność notariusza za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnej ma charakter odpowiedzialności deliktowej²⁷. Pogląd ten należy odnieść także do pozostałych czynności notarialnych (nie tylko aktu notarialnego).

Można wskazać na różnicę w zakresie charakteru odpowiedzialności notariusza za wykonywane czynności notarialne (objęte umową obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej) oraz za pozostałe kwestie związane z wykonywaniem przez niego zawodu. Dystynkcja ta jest bezpośrednio związana z rodzajem ponoszonej przez notariusza odpowiedzialności, co rzutuje też na cały obrót, w tym na stosunki między notariuszem a stronami postępowania notarialnego oraz osobami trzecimi.

Podsumowując, istnieje różnica w zakresie charakteru odpowiedzialności cywilnej notariusza za wykonywane czynności notarialne, która jest odpowiedzialnością deliktową, nawet za niedbalstwo w postaci najłżejszej winy (*culpa*

²⁶ Tak M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2008, s. 54.

²⁷ Kierunek orzeczniczy, *Charakter odpowiedzialności odszkodowawczej notariusza*, Legalis 2019.

levissima); ponadto za szkody wyrządzone przy wykonywaniu czynności notarialnych notariusz podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej (w tym zakresie odpowiedzialność ta objęta jest umową OC) oraz za pozostałe kwestie związane z wykonywaniem przez niego zawodu.

Za inne kwestie związane z wykonywaniem przez niego zawodu w obrocie cywilnoprawnym notariusz, występujący jako przedsiębiorca, odpowiada *ex contractu* – jako np. odbiorca energii elektrycznej. W tym przypadku odpowiedzialność cywilnoprawna notariusza będzie odpowiedzialnością kontraktową. Nie wyklucza to oczywiście dodatkowej odpowiedzialności deliktowej notariusza związanej z prowadzoną przez niego kancelarią (która nie jest związana z dokonywanymi przez niego czynnościami notarialnymi) na zasadzie art. 443 k.c.²⁸.

Odnosnie do deliktowej odpowiedzialności notariusza za wykonywane czynności notarialne, nawet za niedbalstwo w postaci najłżejszej winy (*culpa levissima*), pogląd ten został potwierdzony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 marca 2019 r., I CSK 89/18. Przy ustaleniu wysokiego miernika staranności sąd słusznie powołał się na doniosłą funkcję notariusza w obrocie gospodarczym. Ponadto wskazał przesłanki zaistnienia tej odpowiedzialności. Poniższy fragment tego wyroku jest dobrym podsumowaniem niniejszego artykułu: „Zgodnie z art. 49 pr. not. notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnych na zasadach określonych w kodeksie cywilnym, z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności. Odpowiedzialność ta w świetle utrwalonego orzecznictwa ma charakter deliktowy i opiera się na art. 415 k.c. (...). Wymaga ona tym samym wykazania ogólnych przesłanek deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej, do których należą wina, adekwatny związek przyczynowy i powstanie szkody. (...) Funkcja sprawowana przez notariusza w powiązaniu z podstawą odpowiedzialności wynikającą z art. 415 k.c. w związku z art. 49 pr. not. sprawia, że do przypisania notariuszowi odpowiedzialności wystarcza najłżejsza postać winy (*culpa levissima*), ustalonej przy wykorzystaniu wspomnianego wysokiego miernika staranności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CSK 104/17)”.

REFERENCES

- Bernat R., *Odmowa dokonania czynności notarialnej sprzecznej z prawem podatkowym*, „Forum Prawnicze” 2015, nr 4(30)
- Blajer P.A., (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 2

²⁸ M. Celichowski, (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu...*, komentarz do art. 49.

- Celichowski M., (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 49
- Długoszewska-Kruk I., (w:) M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 415
- Florczak M., *Odpowiedzialność cywilna notariusza*, „Rejent” 1995, nr 4
- Kaliński M., *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2008
- Kierunek orzecznicy, *Charakter odpowiedzialności odszkodowawczej notariusza*, Legalis 2019
- Kolasiński M.K., *Notariusz ma obowiązek odmówić dokonania czynności sprzecznej z zasadami współżycia społecznego; notariusz jest przedsiębiorcą. Glosa do uchwały SN z dnia 18 grudnia 2013 r., III CZP 82/13*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 3
- Kozłowski M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna notariuszy*, LEX/el. nr 130969
- Król M., (w:) A. Rataj, A.J. Szereda (red.), *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1–78d Prawa o notariacie*, Legalis/el. 2019, komentarz do art. 19d
- Lackoroński B., Raczkowski M., (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, seria „Osajda”, Legalis/el. 2020, komentarz do art. 415
- Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Nowe tendencje w zakresie cywilnej odpowiedzialności zawodowej*, (w:) A. Mączyński (red.), *Rozprawy z polskiego i europejskiego prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Skąpskiemu*, Kraków 1994
- Oleszko A., *Podstawy i przesłanki odpowiedzialności cywilnej notariusza*, „Rejent” 1991, nr 7–8
- Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz*, t. 1, *Ustrój notariatu*, Warszawa 2016
- Szytk R., *Odmowa dokonania czynności notarialnej*, „Rejent” 1991, nr 3
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2007 r., III CZP 38/07, LEX nr 259715
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., III CZP 82/13, LEX nr 1523411
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799)
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2002 r., III CKN 694/00, LEX nr 79845
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2004 r., III CK 271/02, LEX nr 602711
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 366/07, LEX nr 424389
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2009 r., I CSK 60/09, LEX nr 528144
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2016 r., II CSK 518/15, LEX nr 2051476
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2017 r., IV CSK 104/17, LEX nr 2340597
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2019 r., I CSK 89/18, LEX nr 2639466
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 grudnia 2003 r., K 49/01, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A” 2003, nr 9, poz. 101
- Zoll F., *Wykonanie i skutki niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań*, (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2018